



İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour'un Lord Rothschild'e yazdığı mektup, Balfour Deklarasyonu

BALFOUR DEKLARASYONUNDAN İSRAİL'İN KURULUŞUNA: FİLİSTİN'İN İŞGALİ

Can DEVECİ*

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın Filistin açısından önemli anı 1917 yılının son aylarıdır. Bu tarihten itibaren başta Kudüs olmak üzere Filistin'de adalete dayalı Osmanlı idaresi son bulmuş ve İngiltere mandaterliği altında şekillenen işgal süreci başlamıştır. İngiltere, Filistin'deki stratejik çıkarları için Dünya Siyonist Organizasyonu ile çalışmıştır.¹ Theodor Herzl'in 1904'te ölmesiyle Siyonistlerin liderliğine 1905'de Manchester Üniversitesi Kimya Fakültesi öğretim üyesi Chaim Weizmann geçmiş ve hareketin merkezini İngiltere'ye taşımıştır. Weizmann, patlayıcı yapımında kullanılan asetonu geliştiren bir kimyager olarak Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin savaşta kullanacağı patlayıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir konumdaydı. Bu sayede Weizmann, Lordlar Kamarası'nda görev yapan İngiliz bürokratlarla ilişkilerini geliştirdi. David Lloyd George, Sir Mark Sykes, Arthur James Balfour ve Sir Herbert Samuel dostlarından sadece bir kaçıydı.²

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Weizmann'ın önderliğindeki Siyonistlere, 1896 Basel Kongresi'nde bir ilke olarak benimsenen "büyük bir devletin desteğinin alınması" şartı-

ren bir kimyager olarak Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin savaşta kullanacağı patlayıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir konumdaydı. Bu sayede Weizmann, Lordlar Kamarası'nda görev yapan İngiliz bürokratlarla ilişkilerini geliştirdi. David Lloyd George, Sir Mark Sykes, Arthur James Balfour ve Sir Herbert Samuel dostlarından sadece bir kaçıydı.²

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Weizmann'ın önderliğindeki Siyonistlere, 1896 Basel Kongresi'nde bir ilke olarak benimsenen "büyük bir devletin desteğinin alınması" şartı-

nı İngiltere vasıtasıyla sağlama imkânı doğdu. Siyonistlere göre İngiltere'nin Filistin'de Yahudi yurduunu desteklemesi Süveyş Kanalı ve etrafındaki toprakların başka bir büyük güç tarafından tehdit edilmesini engelleyecekti. Bu bakış açısı David Lloyd George'un başbakanlığındaki İngiltere Savaş kabinesinin Ortadoğu-Hindistan hattındaki stratejik çıkarlarıyla örtüşmekteydi. Siyonistlerle yapılan birçok görüşme neticesinde Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, Siyonistlerin ileri gelenlerinden Lord Rotschild'e "Filistin'de Yahudi halkı için bir ulusal yurt" kurulması için İngiliz sempatisini içeren bir mektup yolladı.³ 2 Kasım 1917'de yayınlanan Balfour Deklarasyonu İngiltere, Yahudilere desteğini ilan etmiş ve Filistin'de İngiliz mandasının oluşturulma sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu deklarasyon Filistin mandasının temel hukuki belgesi sayılmıştır. İngiltere, deklarasyonun ilan edilmesi haricinde bir adım daha atmış ve Filistin'i işgal etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı devam ederken İngiltere Başbakanı Lloyd George, General Edmund Henry Hynman Allenby'den 1918 yılı Noel kutlamalarına kadar Kudüs'ü işgal edip İngiltere halkına ve Hristiyan âlemine hediye etmesini istemiştir. Lloyd George'ye göre Kudüs'ün işgal edilmesiyle son haçlı seferi tamamlanacaktı. Osmanlı Devleti'nin Filistin'i yönetmek için kullandığı ana merkezlerin başında gelen Kudüs'ün işgali ortasında Filistin ve çevresindeki bölgelerin ele geçirilme süreci hızlanmıştır. General Allenby, askeri harekâtlarına devam ederek 23 Ocak 1917'ye kadar güney Filistin'i, 23 Eylül 1918'de Hayfa'yı, 1 Ekim 1918'de Şam'ı ve 8 Ekim 1918'de Beyrut'u işgal etmiştir.⁴ Böylelikle günümüzde Filistin, Suriye ve Lübnan şeklinde zikredilen bölgelerde Allenby'nin 26 Ekim 1918'de yayınladığı talimat ile işgal edilmiş Düşman Toprakları adıyla üst bir askeri idare kurulmuştur.⁵ Bu tarihten itibaren adı geçen bölgelerde adalet ve huzur temeline dayanan bir yönetim oluşturulamamıştır. Çünkü İngiltere, Filistin'deki

stratejik çıkarları için Dünya Siyonist Organizasyonu ile çalışmıştır.

İngiltere, Ocak 1919'da başlayan Paris Barış Konferansı'na savaşın galipleri arasında katıldı. Siyonistler de manda yönetimi öncesinde taleplerini uluslararası kamuoyuna kabul ettirmek için büyük bir devletin desteğini alarak Paris'e gittiler. Paris Barış Konferansı'nda Filistin için savunulacak Filistin Konusunda Siyonist Organizasyonun Bildirisi 3 Şubat 1919 tarihinde Weizmann önderliğindeki bir grup Siyonist tarafından tamamlanarak İngiliz hükümetine yakın bürokratlara gönderildi. Ayrıca 27 Şubat 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'nı yöneten komisyon önünde de anlatıldı.⁶ Weizmann komisyonda yaptığı sunumunda, Yahudilerin ulusal vatanlarını Filistin'de kurma haklarının tanınmasını, Filistin için İngiliz manda yönetiminin kurulmasını, Balfour Deklarasyonu'nun uygulanmasını, Filistin'de yaşayan Yahudilerin temsili için bir konseyin kurulmasını ve Filistin'e Yahudi göçlerinin kolaylaştırılarak kolonileştirilmesinin önünün açılmasını istedi.⁷ Bu taleplerin bir çoğu Paris Barış Konferansı'nda kabul edilmiş ve 16-25 Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda resmileştirilmiştir. Böylelikle Filistin, İngiltere'nin mandaterliğine verilmiştir. 1917 işgalinden beri Filistin'de süren İngiliz askeri yönetimi yerini sivil manda yönetimine bırakmıştır. İngiltere idaresinin başlamasıyla birlikte Londra'dan atanan Yüksek Komiserlerin aldığı kararlar çerçevesinde Filistin'in demografik yapısı değişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti idaresinde illegal sayılan Yahudi göçleri, İngiliz manda idaresinde yasal bir zemine kavuşmuştur. Böylelikle Filistin'de yaşayan Araplar yavaş yavaş Filistin'in idaresinde etkilerini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü Yüksek Komiserler ve alt idare kadroları Dünya Siyonist Organizasyonu'yla birlikte hareket etmiştir. Bu makalede Filistin'de 1917-1948 yılları arasında meydana gelen gelişmeler Yahudi göçleri üzerinden tartışılmaya çalışılacaktır.

³ Balfour deklarasyonu hakkında ayrıntılı tartışmaları içeren bilgiler için Bk. Jonathan Schneer, Balfour deklarasyonu, Çev. Ali Cevat Akkoyunlu (İstanbul: Kırmızı Kedi, 2012), 129-172.

⁴ Mathew Hughes, Allenby and British Strategy in The Middleeast 1917-1919 (London: Frank Cass, 1999), 20-21.

⁵ FO 371/3384, 1918. Gudrun Kramer, A History of Palestine (Princeton: Princeton University Press, 2011), 155.

⁶ 3 Şubat 1919 Filistin konusunda Siyonist organizasyonun bildirisi belgesini; Siyonist organizasyon ve Filistin'deki Yahudiler adına Lord Rothschild, Weizmann ile Sokolow, Rusya Siyonist organizasyonu adına Israel Rosoff, Amerikan Siyonist organizasyonu adına Julian Mack, Stephen Wise, Harry Friedenwald, Jacob de Haas, Mary Fels, Louis Robison ve Bernard Flexner imzalıdır. Paris Barış Konferansı'nı Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri tarafından oluşturulan onlar konseyi yönetmekteydi. Komisyonda ABD, İngiltere, Fransa, İtalya'nın hükümet başkanları ve dış işleri bakanlarıyla iki Japon temsilci bulunmaktaydı. Mango, Mcnamara, Frasaer, Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu, 96, 154, 156.

⁷ Alan Taylor, İsrail'in doğuşu, Çev. Mesut Kardeşhan (İstanbul: Pınar Yayınları, 2001), 43-44.

Filistin'de İngiltere Mandası ve Yahudi Göçleri

Lloyd George, Filistin'le ilgili ayrıntılı bilgiye sahip Sir Herbert Samuel'e 24 Nisan 1920'de San Remo'da bulunan Royal Hotel'de Filistin Sivil Yüksek Komiserliğini teklif etmiştir.⁸ Sir Herbert Samuel'in, Filistin'in ilk sivil yöneticisi belirlenmesi tesadüfi bir durum değildir. Samuel, İngiltere'de uzun yıllardır yaşayan Yahudi bir ailenin mensubudur. Ayrıca 10 Aralık 1914'te tanıştığı Dünya Siyonist Organizasyonu Başkanı Chaim Weizmann ile yakın ilişkilere sahiptir. 1917'de Balfour Deklarasyonu'nun yazılması için Siyonistler tarafından kurulan komisyonda görev yapmıştır. 1919 Paris Barış Konferansı'nda Siyonist delegasyonda yer almış ve onlara danışmanlık yapmıştır. "Filistin konusunda Siyonist Organizasyonun Bildirisi" isimli belgeyi 3 Şubat 1919'da Sir Herbert Samuel'in başkanlığında, Lloyd George'un hükümetinde görev yapan Sir Alfred Mond, Chaim Weizmann ve Nahum Sokolow'dan meydana gelen küçük bir grup bir dizi toplantı sonucunda hazırlamıştır.⁹ Bu tarihi geçmiş Samuel'in atanmasında önemli bir faktör olmuştur.

Herbert Samuel'in görevi kabul etmesinin ertesinde Dış İşleri Bakanı Lord Curzon, İngiltere Mısır ofisinde bulunan General Allenby'e Filistin'de 1 Temmuz 1920 itibarıyla sivil yönetimin başladığını bildirmiştir. Ayrıca Curzon, Allenby'den arşivlerinde bulunan Siyonizm ve Yahudi Ulusal Evi'yle ilgili tüm belgeleri, yazışmaları Herbert Samuel'e vermesini söylemiştir.¹⁰ Samuel ve kendisinden sonra gelen Yüksek Komiserler Filistin'i İngiltere Kralı, Majesteleri Hükümeti adına yönetecekti. Yüksek Komiserler, Arapların, Yahudilerin ve Hıristiyanların ileri gelenlerinin siyasal katılımıyla oluşacak bir yapının inşası için çabaladı. Ancak Araplar ve Yahudiler işbirliği yapmak niyetinde değildi. Anlaşmazlığın temel nedenleri arasında Arapların Filistin'in yönetimi konusun-

da Yüksek Komiserler tarafından göz ardı edilmesi, Siyonist faaliyetlerin Filistin'de kurumsallaşmaya dönüşmesi ve gün geçtikçe artan Yahudi göçü bulunmaktaydı.

Yahudilerin Filistin'e göçü manda yönetimi sırasında gittikçe hız kazandı. Siyonistlerin Yahudi nüfusunun çoğalmasını hızlandırmasının temel nedeni Filistin'in Yahudiler açısından ulusal bir yurt olduğunu dünya kamuoyuna ilan etmektir. Filistin'e yapılan göçü organize eden kurumun temelleri Milletler Cemiyeti'nin Filistin için ilan ettiği 24 Temmuz 1922 tarihli manda belgesi çerçevesinde atıldı. Filistin'de Yahudi göçlerinin, nüfusunun, kurumlarının, ekonomisinin geliştirilmesi İngiltere'nin Milletler Cemiyetine verdiği taahhütlerin başında gelmekteydi. Bunları gerçekleştirirken danışmanlık alacağı kurum ise Dünya Siyonist Organizasyonu'nun Filistin'deki faaliyetlerini yürüten Yahudi Ajansı idi. Yahudi Ajansı, Yüksek Komiserlere Filistin'deki Siyonistlerin tek temsilcisi olarak danışmanlık yapacaktı. Örneğin, başka bir ülkeden Filistin'e göç edecek Yahudilere bu kurum karar verecekti.¹¹ Böylelikle İngiltere manda idaresinde Filistin'e düzenlenen Yahudi göçleri yasal bir zemine kavuşmuştur.

Birinci Dünya Savaşından önce organize edilen düzenli Yahudi göçleri Osmanlı Devleti'nin izni alınmadan, illegal olarak gerçekleşmiştir. 1845'de Filistin'deki Yahudi sayısı tahmini 12.000 iken 1914'de 85.000'e ulaşmıştır.¹² Sir Herbert Samuel, 1 Temmuz 1920'de Filistin'e Yüksek Komiser atandıktan sonra Filistin'e düzenlenen Yahudi göçlerini kontrol etmek için 26 Ağustos 1920'de Filistin Göç Bölümü'nü kuran kararnamayı yayınlamıştır. Filistin Göç Bölümü, 1 Eylül 1920'den itibaren Filistin'de faaliyete başlamış ve Yahudi göçleriyle ilgili tüm yasal düzenlemeler bu kurum aracılığıyla yürürlüğe girmiştir. Samuel, Filistin Göç Bölümü'nün görevlerini; Filistin'e yapılan göçleri kontrol etmek ve düzenlemek, Filistin'e gelen yolcuların

ayrılış ve yerleşme izinlerini belirlemek, Filistin'e yerleşenlere geçici vatandaşlık belgesi vermek ve bunlarla ilgili yasal düzenlemeleri yapmak şeklinde tanımlanmıştır.¹³ Bu doğrultuda Filistin Göç Bölümü 1920-1925 yılları arasında Filistin'e toplu ya da bireysel yapılan göçleri düzenleyen yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Bu düzenlemeler sayesinde Osmanlı Devleti döneminde illegal olan göçler İngiliz yönetimiyle birlikte legalleşmiştir.

Göçleri Yüksek Komiser adına idare eden bu birimin yönetim kadrosuna İngiliz ve Yahudilerden meydana gelen kişiler atanmıştır. Örneğin, Albay Morris, göç bölümü direktörlüğüne getirilmiş ve Herbert Samuel'in talimatlarını uygulamıştır. Filistin'e göçler çoğunlukla Yafa Limanı üzerinden düzenlendiğinden, N. I. Mindel Yafa limanı direktörlüğüne atanmıştır. Kudüs ise göç ile gelenlerin takip edildiği ve kişilerin temel kayıt işlemlerinin gerçekleştirildiği merkezdi. Buradaki göç bürosu Dennis Cohen'in sorumluluğuna verilmiştir. Göç departmanı direktör yardımcılığına ise Albert Montefiore Hyamson getirilmiştir.¹⁴ Samuel'in bu isimleri atamasındaki temel etken kişilerin Siyonist Organizasyonun, Yahudi Ajansının içerisinde yer almalarıydı. Böylelikle Siyonistler Filistin'de

demografik yapıyı değiştirme potansiyelini doğrudan organize etme gücüne erişmiştir.¹⁵ Bu atamalar içerisinde herhangi bir Filistinlinin (Arap, Dürzi, Hristiyan) olmaması İngilizlerin Yahudi göçleriyle ilgili niyetini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu kurumsal yapı İngiliz manda idaresinin tamamında etkili olmuştur. Görev yapan kişiler değişse de Yahudi ajansıya birlikte hareket etme anlayışı değişmemiştir.

Bu gibi düzenlemeler ertesinde terip edilen Yahudi göçleri neticesinde Filistin'de nüfus dengesi değişmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle 1919'da Filistin'in 590.000'lik genel nüfusu içerisindeki Yahudi sayısı 55.000-60.000 arasına kadar gerilemişti. Herbert Samuel döneminde gerçekleşen Yahudi göçleri neticesinde 1925'de 847.328 genel nüfus içerisinde Yahudi nüfusu 121.725'e kadar çıkmıştı.¹⁶ Farklı bir açıdan değerlendirsek 1882-1920 yılları arasında kapsayan 38 yıllık süreçte Yahudiler genel nüfus içerisindeki sayılarını 66.574'e kadar arttırırken, Samuel'in 5 yıllık görev süresinde bu rakam 2 kat artarak 121.725'e ulaşmıştır. Bu rakamlar İngiliz manda idaresinin ilk yıllarında Filistin'de Yahudi Ulusal Evi'nin kuruluşu için verdiği desteği ortaya koymaktadır.

YIL	TOPLAM	MÜSLÜMAN	YAHUDİ	HRİSTİYAN	DİĞER
1920	673,193	521,403	66,574	77,801	7,415
1921	761,796	585,271	81,263	88,049	7,213
1922	757,182	590,890	83,794	73,024	9,474
1923	778,989	609,331	89,660	72,090	7,908
1924	804,962	627,660	94,945	74,094	8,263
1925	847,238	641,494	121,725	75,512	8,507

Filistin'de Nüfus Dağılımı (1920-1925)¹⁷

Herbert Samuel'in görev süresinin sona ermesinden sonra Filistin'e ikinci Yüksek Komiser olarak Lord Herbert Charles Onslow Plumer 21 Mayıs 1925'te atanmıştır. Lord Plumer, 1925-1928 yılları arasında gerçekleşen

Yahudi göçlerini Filistin'in ekonomik özümseme kapasitesine göre planlamıştır.¹⁸ Plumer'in görev süresi içerisinde Plumer'in görev süresinde gerçekleşen 1925'in Haziran ayından 1928'in temmuz ayına kadar Filistin'e 51.773

⁸ Herbert Samuel, *Memoirs* (London: Cresset Press, 1945), 9, 150. Tom Segev, *One Palestine Complete Jews and Arabs under The British Mandate* (London: Abacus, 2000), 149.

⁹ Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann, 146-150. Yehuda Reinharz, Chaim Weizmann the Making of a Statesman* (London: Brandies University Press, 2001), 106. Filistin konusunda Siyonist Organizasyonun Bildirisi'nin orijinal hali için Bk. FO 608/99/5 Document No: 16, Foreign Office Minutes, With Added Notes on Proposals to be Presented by Zionist Organisation, 3 February 1919.

¹⁰ FO/371/5205/E. 7101/1136/Earl Curzon to Sir Herbert Samuel (Jerusalem), 19 Haziran 1920; FO/141/742/E. 7436/476/44, Earl Curzon, Foreign Office, to General Allenby, 22 Temmuz 1920.

¹¹ İngiltere'nin Milletler Cemiyetine verdiği taahhütler için Bk. Cmd. 1785 League Of Nations, Mandate For Palestine (London : His Majesty Stationary Office, 1922), 3. Filistin'de Yahudi Ajansı İngiliz sivil idaresine danışmanlık yapması konusunda Weizmann'ın açıklamaları için Bk. Litvinoff, *The Letter and Papers of Chaim Weizmann*, 360. Herbert Samuel, Milletler Cemiyeti 4. Maddesi çerçevesinde Weizmann'dan Yahudi Ajansı'nın kurulmasını istemiştir. Bk. Government of Palestine Report, Report on Palestine Administration 1922 (London: His Majesty's Stationery Office Hmsco, 1922), 11-12.

¹² Can Deveci, "Filistin'in Kaderini Değiştiren Göçler: Aliyah", *Derin Tarih 10* (Kasım 2017), 35-43. J.C.Hurewitz, *The Struggle For Palestine* (Newyork: Norton Company, 1950), 27-28.

¹³ CMD. 1499, *Interim Report on the Civil Administration of Palestine during the year ended 30th June 1921* (London: His Majesty Stationary Office, 1921), 6. Sahar Huneidi, *A Broken Trust Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians 1920-1925* (London: I.B.Tauris Publishers,2001), 192.

¹⁴ Nick Reynold, *Britain's Unfulfilled Mandate for Palestine* (London: Lexington Books, 2014), 159.

¹⁵ Albert Hyamson ve Dennis Cohen Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'de bulunan Dünya Siyonist Organizasyonu merkezinde aktif çalışan kişilerdi. Ayrıca Hyamson, 1917'den beri Dünya Siyonist organizasyonu Chaim Weizmann'ın danışmanıydı Albert M. Hyamson, *Palestine Under The Mandate 1920-1948*, (London: Methuen, 1920), 51.

¹⁶ Filistin Göç Bölümü Yahudilerin hangi ülkelerden göç ettirdiklerine dair ayrıntılı raporlar tutmuştur. Government of Palestine Report, Report on Palestine Administration 1925 (London: His Majesty's Stationery Office Hmsco, 1925), 58. M. Mossek, *Palestine Immigration Policy under Sir Herbert Samuel British Zionist and Arab attitudes*, (London: Frank Cass, 1978), 96-97.

¹⁷ Tablolara yazar tarafından raporların incelenmesi neticesinde oluşturulmuştur. Bu sayılara Filistin'deki doğum oranları dahildir. Government of Palestine Report, 1925, 58.

¹⁸ The Government of Palestine, *Official Gazette*, (Jerusalem: 21 May 1925).

Yahudi göç etmiştir. 1928 yılı itibariyle doğum oranları eklenmiş Yahudi sayısı 151.656'ya ulaşırken Filistin'in genel nüfusu 935.951'e çıkmıştır.¹⁹ Lord Plumer'dan sonra Filistin'de görev yapan Yüksek Komiserlerin, Sir John Chancellor (1928-1931), Sir Arthur Wauchope (1931-1937), Sir Harold MacMichael (1937-1944), John Vereker (Lorg Gort, 1944-1945) ve Sir Alan Cunningham (1945-1948) dönemlerinde de Filistin'de Yahudi Ulusal Evi'nin kurulması çalışmaları devam etmiştir.²⁰ Bu çerçevede İngiltere'nin Filistin'e hâkim olduğu 1922-1947 yılları arasında Yahudi nüfusu günden güne artmıştır. 1933'de ikinci Dünya Savaşı'nın öncesinde Alman-

ya'da Nazi partisinin iktidara gelmesiyle ortaya çıkan Antisemitizm 1933-36 yılları arasında Yahudi göçünün artmasına da neden oldu. Bu tarihe kadar gerçekleşen göçlerin en büyüğü olmasından dolayı Filistin'e yerleşenlerin sayısı iki katına çıktı.²¹ Manda yönetiminin tuttuğu istatistiklere ve Yahudi Ajansı'nın düzenli olarak tuttuğu kayıtlara göre 1932-1939 arasında 213.629 Yahudi Filistin'e göç etti.²² Örneğin, 1931'de Yahudi nüfusu 53.800 olan Kudüs 1939'da 82.000 Yahudi'ye ev sahipliği yapmaktaydı. Yahudi yerleşimlerinin merkezi konumunda bulunan Tel Aviv'de ise 1931'de 46.300 olan Yahudi sayısı 1939 yılında 177.000'e ulaştı.²³

Yıllar	Arap	%	Yahudi	%	Diğer	%	Toplam Nüfus
1922	640,798	78	94.752	12	84,709	10	820,259
1931	864.806	82	174.139	19	18.269	2	1.057.601
1933	909.687	78	233.912	20	20.017	2	1.163.616
1936	983.244	71	382.857	28	22.751	2	1.388.852
1939	1.060.593	69	455.329	30	24.805	2	1.540.727
1941	1.123.168	68	489.830	30	26.758	2	1.689.756
1946	1.310.866	67	599.922	31	31.562	2	1.942.350

1922-1946 Filistin'de Nüfus Dağılımı

Tabloda aktarıldığı gibi, 1931 nüfus sayımında 174.139 olan Yahudi sayısı 1933-1936 yılları arasında % 9 artarak 382.857'e ulaştı. Aynı aralıkta Arap nüfusu ise yaklaşık 120.000 arttı. İngiliz mandası döneminde Filistin'deki Yahudi artışını tespit etmemizi kolaylaştıracak başka bir karşılaştırmayı 1922 ile 1936 yılları arasında yapabiliriz. 1922 yılında nüfusun yaklaşık %12'sini oluşturan Yahudi sayısı 94.752'dir. 1936 yılında ise genel nüfusun %28'ini yani 382.857 kişisini Yahudiler oluşturmaktaydı.²⁴ Filistin

geneline kontrolsüz bir şekilde yayılan Yahudi yoğunluğunun İngiliz yöneticiler tarafından kontrol edilmesi de güçleşirken topraklarını korumak isteyen Filistinli Arapların tepkileri de gün yüzüne çıktı.

Filistinli Arapların İngiltere ve Siyonistlere Tepkileri

Filistinli Müslüman ve Hristiyan Arapların İngiltere'ye tepkilerini dile getirmelerinin arka planında birçok neden

yer almasına rağmen bunlardan önemli topraklarının İngiltere tarafından işgal edilmesi ve Dünya Siyonist Organizasyonu, Yahudi Ajansı eliyle Filistin'de demografik yapının dönüştürülmesi bulunmaktaydı. 1948'e kadar verilen tepkiler bu arka plan etrafında şekillenmiştir. Filistinli Arapların uluslararası kamuoyu ve İngiltere'den talepleri şunlardı. Majesteleri Hükümeti'nin Filistin'de bir Yahudi Ulusal Evi kurulması için çalışacağını içeren 3 Kasım 1917'de İngiltere Dış İşleri Bakanı Arthur Balfour tarafından Siyonistlere gönderilen mektubun içeriğinin iptal edilmesi, İngiliz yönetiminde Siyonistlerin Filistinli Arapların yaşadıkları topraklar üzerinde hak iddia ederek gerçekleştirdikleri göçlerin durdurulması, bu nüfusun İngiltere sivil yönetiminde yer alan bürolarda görevler almasının iptal edilmesi ve Yahudi Ajansı, Yahudi Milli Fonu'nun Filistin'de verimli tarım arazilerini satın almasının engellenmesiydi.²⁵

Filistinli Araplar, bu gibi nedenler ve talepler çerçevesinde 4-6 Nisan 1920 Nebi Musa şenliklerinden başlayarak 1-7 Mayıs 1921 Yafa olayları, 1929 Ağlama Duvarı olayları, Arap Grevi 1933 gibi şiddete dayalı olmayan ve yer yer iki toplumun çatışmasına dönüşen tepkilerini dile getirmiştir. İngiltere, Arapların haklı tepkilerini yatıştırmak ve bölgede kendi ekonomik masraflarını artmasını önlemek için her olay sonrasında kurduğu komisyonlarla süreci yönetmiştir. Komisyon raporları Arapları haklı bulmasına rağmen Yüksek Komiserler bunu Filistin'deki yönetimlerine yansıtmamış ve bölgede gerilim günden güne artmıştır.²⁶ 1936-1939 yılları arasında yaşanacak olan büyük çatışmalar her iki toplumu bir daha bir araya gelemeyecek şekilde ayırmıştır. 15 Nisan 1936'da iki toplum arasında başlayan çatışmalar Filistin'de yeni bir süreci beraberinde getirmiştir. Siyonist terör örgütü Haganah'ın iki Arap çiftçiyi öldürmesi durumu kontrol edilemez bir hale dönüştürdü. 18 Nisan 1936'da Filistinliler kendilerinin de maddi açıdan zarar göreceği ticari boykotu birçok merkezde başlatmasıyla devam etmiştir.²⁷

Filistinli Arapların topraklarına sahip çıkma iradesi Arap ileri gelenlerinin 25 Nisan 1936'da Arap Yüksek Komitesi'ni kurmasıyla sonuçlanmıştır. Filistin manda yönetimi altında ilk defa birçok farklı unsur (Hıristiyanlar, Müslümanlar, Naşaşibiler, el-Hüseyniler ve İstiklal grubu) bir çatı altında bir araya gelmiştir. Böylece manda yönetimi altında Araplar ilk kez bir liderlik altında toplanmaktaydı. Yüksek Komite grevin; Yahudi göçünün kısıtlanması, arazi satışlarının durdurulması ve Filistinli Arapların temsil edilebileceği bir yönetim kurulmasıyla sonlandırılacağını bildirdi. Yahudi ve Arapların karşılıklı saldırılarıyla devam eden olaylar 1936 yaz ayı boyunca sürdü. İngiltere saldırıları bastırmak için kararlı adımlar atmaya başladığında 1000 Arap ve 80 Yahudi ölmüştü.²⁸ Grev sonrası Filistin Arap toplumu ve ekonomisi çok fazla zarar gördü. Filistinli Arapların önderliğinde gelişme ihtimali bulunan Filistin liderliğinin İngilizler tarafından dağıtılması bir daha toparlanamayacak derecede etkisinin uzun süreceği liderlik boşluğunu ortaya çıkardı. Bu boşluğu yeni kurulan Arap devlet liderleri dolduracak ve Filistin meselesi onlar için iç politik meşruiyet aracı olarak kullanılacaktır.

Filistin'in Bölünme Süreci ve İsrail'in Kuruluşu

İngiltere'nin Peel Komisyonu'nu bölgeye göndereceğini açıklamasıyla grev Arap Yüksek Komitesi'nin talimatıyla sona erdirildi. İngiltere 1929'dan itibaren Filistin'de yaşanan çatışmaları araştırmaları için sürekli olarak komisyonlar göndermekteydi. Gönderilen komisyonlar Filistin Arap toplumunun taleplerinin değerlendirilmesini, Yahudi göçünün sınırlandırılmasını Londra'ya tavsiye etti. Ancak komisyonların tavsiye kararlarının gündeme alınması Siyonist lider Weizmann'ın çabalarıyla ya da Lordlar Kamarasındaki Siyonist lobi tarafından engellendi.²⁹

Peel Komisyonu Kasım 1936-Ocak 1937 arasında araştırma yapmak için Filistin'de bulundu ve birçok bölgeyi

¹⁹ 1925-28 döneminde göç eden Yahudi sayısının düşük kalmasının ana nedeni ekonomidir. Bu nedene bağlı olarak aynı dönemde Filistin'den farklı ülkelere göç başlamıştır. Adı geçen dönemin tamamında 16.150 Yahudi dışarıya göç etmiştir. Colonial Office, Council of The League of Nations On The Administration of Palestine and Transjordan 1928, (London: His Majesty's Stationery Office HmsO, 1929), 91.

²⁰ Anthony Best, Jussi M. Hanhimaki v.dğr., 20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi, Çev. Taciser Ulaş Belge, (Ankara:Siya sal Kitabevi, 2012), 130.

²¹ Hurewitz, The Struggle For Palestine, 24,25,27,29. Aysel Ömür Atmaca, Berna Süer, Arap İsrail Uyuşmazlığı, (Ankara: ODTÜ Yayınları, Ankara, 2010), 24-25.

²² Ayrıntılı istatistikler için Bk. Justin McCarty, The Population of Palestine Population History and Statistics of the Late Ottoman Period and Mandate, (Newyork: Columbia Universty Press, 1990), 171, 228.

²³ McCarty, The Population of Palestine, 223, 231.

²⁴ Tablonun ayrıntılı çalışması için Bk. McCarty, The Population of Palestine ,35, 36,37.

²⁵ J Mctague, "The British Military Administration in Palestine 1917-1920", Journal of Palestine Studies, 7(3) (1978): 67. Tom Segev, One Palestine Complete Jews, 127. Can Deveci, "Yafa Olayları", TYB Akademi, 7/21 (2017): 148. Filistin hükümet bürolarında çalışan Yahudiler için Bk. CMD. 1499, Interim Report on the Civil Administration of Palestine during the year ended 30th June 1921, (London: His Majesty Stationary Office, 1921), 25. Yahudiler'in 1920-1945 yılları arasında satın aldığı arazi miktarı için Bk. Roza I.M. El-Eini, Mandated Landscape: British Imperial Rule In Palestine 1929-1948, (London: Routledge&Taylor, 2006), 471.

²⁶ CMD. 1499, Interim Report on the Civil Administration of Palestine, 7. Reports of the Military Administration, Occupied Enemy Territory Administration South 1919, (Cairo: Government Press, 1920).

²⁷ Arap isyanlarının 2 yönü vardı. Birisi İngiliz karşıtlığı diğeri Yahudi karşıtlığıydı. Cambridge Archive Editions, The Middle East Intelligence Handbooks Palestine and Transjordan, (Oxford: Printed By CPI Antony Rowe, 1987), 126. Hurewitz, The Struggle For Palestine, 67. İlk defa Filistin'de arama noktaları kuruldu. El-Elini, Mandated Landscape, 317.

²⁸ Hurewitz, The Struggle For Palestine, 67-68. İngiliz General Sir Arthur Wauchope görevi sırasında başlayan olaylar 1939'a kadar kısa aralıklarla sürdü. Cambridge Archive Editions, The Middle East Intelligence Handbooks, 127, 128.

²⁹ Shaw Komisyonu (Eylül 1929), Hope Simpson Komisyonu Pasfield Beyaz Kâğıdı (1930) komisyon raporları için Bk. Mahdi Abdul Hadi (Ed.), Documents on Palestine until 1947 (Jerusalem: PASSIA, 2007) Volume 1: 155-158, 160-258.

ziyaret etti. Komisyon 1937 Temmuz ayında raporunu Lordlar Kamarası'na sundu. Rapor manda sisteminin devam edemeyeceğini savunurken Filistin'in üç bölgeye ayrılmasını, taksimatın Arap ve Yahudi devletlerine ve Kudüs'ün İngiltere denetiminde kalacak şekilde tasarlanmasını tavsiye etti. Siyonistler kendilerine ait toprak parçasının yetersizliğini bahane ederek raporu reddetti. Araplar da Filistin'in bölünmesine karşı çıktı ve 1937 yılında haklı tepkilerine yeniden başladı. 1939 yılının Mart ayına kadar Araplar hem Yahudilerle hem de İngilizlerle çatışma halindeydi. Çatışmalar sonucunda 3000 Arap, 2000 Yahudi ve birçok İngiliz hayatını kaybetti.³⁰

İngiltere, ayaklanma sonrasında Filistin'deki varlığını sorgulama sürecine girdi. İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşması, İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikaları, Ortadoğu'nun önemini bir kez daha İngiliz yöneticilere hatırlattı. Zira yeni kurulan Arap devletlerinin Filistin konusundaki hassasiyetlerinin göz ardı edilmemesi gerekiyordu. Çünkü bu devletler yaklaşan savaşta petrol yatakları noktasında İngiltere'nin işbirliği yapmak isteyeceği devletlerdi. Bu stratejinin hayata geçirilmesi için İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden ile Başbakan Neville Chamberlain 22 Aralık 1937 kabine toplantısında John Woodhead başkanlığında Filistin'e komisyon gönderilmesi kararını aldı. Komisyonun görevi, Filistin'de bölünme planı uygulanıp uygulanmayacağını araştıracaktı. Komisyon çalışmalarına devam ederken İngiliz Sömürgeler Bakanlığı'na Malcolm Macdonald getirildi. Macdonald, Komisyon kararını beklemeden 7 Şubat 1939'da St. James Sarayı'nda Londra Konferansı'nı başlattı. Konferansa Filistinli Arapların yanı sıra Mısır, Irak, Suudi Arabistan, Yemen ve Ürdün temsilcileri katıldı. Dünya Siyonist Organizasyonu ise 42 kişiden oluşan, Chaim Weizmann önderliğinde bir heyetle temsil edildiler.³¹ Arap ve Yahudilerin kendi isteklerini konferansta dayatması anlaşma noktasında orta yolun bulunmasını zorlaştırmaktaydı. İngiltere, Avrupa'da yaklaşan savaşın etkisiyle Filistin sorununa kendi stratejileri çerçevesinde bir çözüm buldu. 15 Mart 1939'da

konferans sona erdikten hemen sonra Macdonald 1939 Beyaz Kâğıdı/kitabı olarak tarihe geçecek belge hazırlanmıştı. Belge 17 Mayıs 1939'da açıklandı. Buna göre, Filistin İngiltere kontrolünde 10 yıl içerisinde bağımsızlığına kavuşacak, beş yıl süresince 75.000 Yahudi'nin Filistin'e yerleşmesine izin verilecek ve bu tarihten sonra Arapların kabul etmesi halinde Yahudi yerleşimlerine izin verilecekti. Arapların sürekli rahatsız olduğu Yahudilere toprak satışı konusu ise belli bölgelerle sınırlandırılacaktı.³²

Yayınlanan belge İngiltere'nin Filistin konusunda 1917 Balfour Deklarasyonu'ndan beri devam ettirdiği politika değişikliğinin bir göstergesi oldu. Belgede geçen "Majesteleri hükümeti Filistin'in bir Yahudi devleti olmasının politikaları arasında bulunmadığını açık bir şekilde deklare eder" ifadeleri Araplar ve Siyonistler tarafından farklı yorumlandı. İngiltere savaş öncesinde petrol, havalimanı, ulaşım ağlarının ülkelerinden geçtiğinin farkında olan Arap liderlerinin Almanya-Sovyet eksenine kaymasını engelleme çabasında idi. Yahudiler İngiltere'nin aldığı bu karara Filistin'de çeşitli gösterilerle tepki göstermeye başladı.³³ Siyonist liderler 16 Ağustos 1939'da Cenevre'de topladıkları Siyonist kongrede beyaz belgeyi sadece kınamak ile yetindiler. Çünkü 15 Mart 1939'da Çekoslovakya'yı işgal eden Hitler, Polonya'yı işgal etmek için 23 Ağustos 1939'da Nazi-Sovyet Anlaşması'nı imzalamıştı.³⁴ 1 Eylül 1939'da Avrupa'nın merkezinde 1945 yılına kadar sürecek büyük savaş başlamıştı. Bunun bir diğer anlamı da gerek Almanya'da gerekse Polonya'da yaşayan Yahudileri zor günlerin beklediğiydi. Siyonistler, İkinci Dünya Savaşı sırasında beyaz belgeye realist bir stratejiyle cevap verdiler. Bu stratejiyi Ben Gurion'un şu sözleri çok güzel açıklıyordu; "Bu savaşta beyaz kâğıt yokmuş gibi İngiltere'yle birlikte savaşacak, savaş yokmuş gibi de beyaz kâğıtla mücadele edeceğiz".³⁵

Bu politika çerçevesinde 1943'te Ortadoğu'daki İngiliz kuvvetlerine katılan ama sıcak çatışmalarda yer almayan nakliye ve inşaat işlerinde çalışan Yahudi sayısı 21.000'e ulaştı. Siyonistlerin bu

realist politikası karşısında Arap devletlerinden bazıları ve Filistinli Arapların bir kısmı Nazi Almanya'sı ve Sovyetlerle görüşmeler yapmaktaydı.³⁶ İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere uyguladığı Holokost ile Avrupa'daki geleneksel Yahudi toplumlarının âdeta kökü kazındı. Sadece Polonya'da 2.800.000 Yahudi'nin çeşitli şekillerde öldürüldüğü tespit edildi. Savaşın sonunda 250.000 Yahudi yerlerinden edilmiş bir şekilde kamplarda yaşıyordu.³⁷ Holokost, ABD elitlerinin Yahudilerin yurt arayışları probleminde katılmasında itici bir unsur oldu. Birçok Amerikalı Yahudi Filistin'de kurulacak Yahudi devletinin destekçisi olmaya başladı. Amerikalı Siyonistlerin 1942'de Biltmore programı ABD'nin Siyonizm'in merkezi olduğunun kanıtıydı. Programda İngiltere'nin Yahudi göçünü serbest bırakması ve Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması deklare edilmekteydi.³⁸ 1945'te ABD başkanı olan Harry Truman programı savundu. Truman Demokrat Parti içinde Siyonist lobisinin etkinliğinin farkındaydı.³⁹ ABD'nin bu desteği Ortadoğu'da kurulacak yeni düzende İngiliz etkisinin giderek güç kaybettiğinin bir göstergesiydi. Aslında Siyonist program 1897 yılında düzenlenen ilk Siyonist kongrede alınan kararların en önemlilerinden birisini yeniden tanımlamaktaydı. Bu madde Yahudilerin ulusal yurtlarının kurulmasında bir büyük gücün desteğinin alınmasıydı.

ABD ve Siyonist liderlerin baskısına rağmen İngiltere'nin Yahudi göçleri noktasında kayıtsız kalması her iki tarafta tansiyonun yükselmesine neden olmaktaydı. İngiltere'de yeni başa gelen İşçi Partisi Arapları, Siyonistleri ve dünya kamuoyunu ikna edecek çözümler aramaktaydı. Siyonistler ise yasa dışı Yahudi göçlerini organize etmekteydi. 25 Kasım 1940 yılında Patria gemisinin Hayfa Limanı'nda patlaması sonucu 257 Yahudi'nin ve 1942 Şubat ayında Romanya'dan yola çıkan Struma gemisinin İngilizlerin engellemeleri sonucunda Karadeniz açıklarında batmasıyla 769

Yahudi'nin ölümü Siyonist yer altı örgütlerinin faaliyetlerini hızlandırmasıyla sonuçlandı. Siyonist savunma örgütleri İrgun, Hagana ve Stern'nin iki hedefi vardı: Filistinli Araplar ve İngiliz yönetimi. Bu örgütler, 1944 sonrasında "Beyaz Kâğıdı" yok sayarak Filistin'de bulunan İngiliz personeline karşı saldırılara başladılar. 1944'de İngilizlerin Ortadoğu bakanı Lord Moyne'un öldürülmesinden, Tel Aviv ve Kudüs'teki göçmenlik dairelerinin bombalanmasından, 1946'da Kudüs'teki İngiliz yönetim karargâhı King David Otelinin bombalanarak 92 kişinin ölümünden bu gruplar sorumluydular.⁴⁰

Olayların artması sonucunda İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin İngiltere'nin Filistin mandasından vazgeçtiğini Birleşmiş Milletler yetkililerine Şubat 1947'de bildirdi. BM, Filistin'deki problemleri araştırarak bir rapor sunması için İsveç, Hollanda, Çekoslovakya, Yugoslavya, Avustralya, Kanada, Hindistan, İran, Guatemala, Uruguay ve Peru temsilcilerinden oluşan Filistin özel komitesi (UNSCOP) kurdu.⁴¹ Filistinli Araplar haklı oldukları davaları için Filistin Özel Komitesi'yle görüşmeyi kabul etmedi. Komite Ağustos 1947'ye kadar raporunu tamamlamak için Siyonistlerle ve diğer Arap devletleriyle görüşmeler yaptı. Komite tavsiye kararı noktasında iki farklı görüş hâkim oldu. Hindistan, İran ve Yugoslav temsilciler Yahudi ve Arap toplumların bir arada yaşadığı Filistin federale devletini içeren azınlık planını tavsiye etmekteydi. İsveç, Hollanda, Çekoslovakya, Kanada, Guatemala, Uruguay ve Peru temsilcileri ise bir Yahudi devleti ve bir Arap devletinden oluşan Kudüs'ün BM yönetiminde kalacağı çoğunluk planını tavsiye ediyorlardı. Rapora göre iki devlet ekonomik bütünlük ile bir araya gelecek ve Kudüs-Betlehem ayrı bir yerleşim merkezi olarak uluslararası denetim altında olacaktı. Tavsiye raporu oylama sonucunda 7 kabul 3 ret 1 çekimser oyla (Avustralya) 1 Eylül 1947'de BM'ye sunuldu.⁴²

³⁰ Peel Komisyonu'nun yayınlanan tutanakları için Bk. Mahdi Abdul Hadi, *Documents on Palestine*, 332-351. Sadece 1938'de 5.708 olay kayıt edildi. *Cambridge Archive Editions, The Middle East Intelligence*, 130.

³¹ Fraser, Mango, McNamara, *Modern Ortadoğu'nun*, 347.

³² Macdonald Beyaz Kâğıdı tutanakları için Bk. Mahdi Abdul Hadi, *Documents on Palestine*, 369-376. *Cambridge Archive Editions, The Middle East Intelligence*, 132. J.C. Hurewitz, *Diplomacy in The Near and Middle East A Documentary Record 1535-1956*, (New York: Printed by Cambridge Archive Editions, Redwood Burn Ltd, 1987), Volume 2: 218-226.

³³ 1939'da Filistin'de Yahudilerin toprak satın almasıyla ilgili kısıtlamayı protesto eden Yahudiler şu pankartları taşıyorlardı "biz bu topraklar üzerindeki hakkımızı İngiliz mandasından değil, Tevrat'tan alıyoruz". Bk. Jean Christophe Attias, *Esther Benbassa, Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, Çev: Nihal Önal, (İstanbul: İletişim Yay, 2002), 19.

³⁴ Fraser, Mango, McNamara, *Modern Ortadoğu'nun*, 347.

³⁵ William Cleavend, *Modern Ortadoğu Tarihi*, Çev: Mehmet Harmanlı, (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008), 289.

³⁶ Fraser, Mango, McNamara, *Modern Ortadoğu'nun*, 352. *Atmaca-Süer, Arap İsrail Uyuşmazlığı*, 28. 372.800.000 Polonya, 800.000 Rus, 450.000 Macaristan, 350.000 Romanya, 180.000 Alman, 60.000 Avusturya, 243.000 Çekoslovakya, 110.000 Hollanda, 25.000 Belçika, 50.000 Yugoslavya, 80.000 Yunanistan, 65.000 Fransa ve 10.000 İtalya Yahudisi karşına dizilerek, gaz verilerek, asılarak vb şeklide yok edildi. Emma C. Murphy, "Siyonizm ve Filistin Sorunu", Çev: Fethi Aytauna, *Ortadoğu Tarihi Dini Siyasi Kültürel ve Ekonomik Perspektiften*, Ed. Youssef M. Choueiri, (İnkılap Yayınevi, 2011), 331, 343.

³⁸ Biltmore programının Siyonizm içerisindeki tartışmaları için Bk. Taylor, *İsrail'in Doğuşu*, 80, 81. Biltmore programı yayınlanmış arşiv belgesi için Bk. Mahdi Abdul Hadi, *Documents on Palestine*, 377, 378.

³⁹ Hurewitz, *A Documentary Record 1535-1956*, 234, 235.

⁴⁰ 257 Yahudi öldü. Fraser, Mango, McNamara, *Modern Ortadoğu Tarihi*, 353. Süer-Atmaca, *Arap İsrail*, 30. İrgun'un başına 1943'de Polonya'dan yeni gelen Menahem Begin geçti. 1948'de örgüt dağılına kadar başında kalan Begin ödtin vermeyen militanlığını İsrail'in siyasal hayatına taşıdı. Stern yâda Leh'i çetesi ismini kurucuları Avraham Stern'in adından almaktaydı. Murphy, "Siyonizm ve Filistin sorunu", 332. Cleavend, *Modern Ortadoğu*, 291, 292.

⁴¹ Hurewitz, *For Struggle Palestine*, 185. Ali Balci, "İsrail sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü", *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları Ed. Burhanettin Duran vdğr*, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2010), 106.

⁴² UNSCOP'un BM'ye sunduğu tavsiye kararının yayınlanmış arşiv belgesi için Bk. Mahdi Abdul Hadi, *Documents on Palestine*, 469-496. Ayrıca internet erişimi için Bk. Balci, "İsrail sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü", 106. Birleşmiş Milletler (BM), "UNSCOP", (Erişim 10 Kasım 2019).

Sonuç

BM 29 Kasım 1947 tarihli 181 sayılı oylama ve karar ile çoğunluk planını onayladı. Çoğunluk planı 13 ret ve 11 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edildi.⁴³ Buna göre kurulacak Arap devleti, Gazze, Nablus, El-Halil, Berşeba'dan oluşacaktı. Yahudi devleti ise, Tel Aviv, Yafa, Hayfa, Necef ve Hule vadilerini içermekteydi. Araplar ve Arap devletleri kendi topraklarında bir Yahudi devletini ön gören BM kararını tanımadılar. Siyonistler ise Yahudi göçüne herhangi bir engel teşkil etmediği için kararı genel anlamda olumlu karşıladı. Her iki topluluk da Kudüs'ün kendisinde olmamasından dolayı haliyle hoşnut değillerdi. İngiliz hükümeti ise BM kararını uygulamayacağını ilan ederek 14 Mayıs 1948'de Filistin manda yönetiminin son sivil Yüksek Komiseri General Alan Cunningham'ı Londra'ya çağırıldı. İngiltere'nin bölgeyi terk etmesinin hemen ardından Yahudi Ajansı 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. İsrail'in ilk devlet başkanı Chaim Weizmann olurken devletin ilk başbakanı Theodor Herzl'in resmi önünde yemin eden David Ben Gurion oldu.

İsrail, kurulmasının ardından 1948-1949, 1956, 1967, 1973 ve 1982'de Arap devletleriyle savaşarak Filistin'deki topraklarını genişletti. 1948-49 savaşı neticesinde İsrail, BM kararlarında Yahudilere ayrılan toprakları %56'dan %80'e çıkardı. 5 Haziran 1967'de başlayan savaş neticesinde İsrail silahlı kuvvetleri altı gün içinde Mısır, Ürdün ve Suriye askeri birliklerini yenilgiye uğrattırken sınırlarını Süveyş Kanalı'na, Ürdün ırmağına ve Şam'a 48 km uzaklıktaki Golan Tepeleri'ne kadar genişletmiştir. Ortadoğu'da İsrail'i doğrudan tehdit edebilecek iki devletten birisi olan Mısır ile anlaşılması bölgede yeni düzenin habercisi olacaktır. 1979 Camp David Anlaşması ile varılan uzlaşısı sonucu İsrail, Sina Yarımadası'ndan 1982 yılında çekilmiştir. 1993 yılında ise, Soğuk Savaşın sonuna doğru patlak veren Filistin İntifadası (1987-1993) sonrasında ABD önderliğinde Oslo barış süreci başlatılmıştır. Bu süreç siyasi ve sosyal etkileri günümüze kadar devam eden bir dönemi açmıştır. Barış Süreci olarak ele alınan bu dönem birçok sorunu bünyesinde barındırdığından adı ile eş oranlı yürümektedir. Yani bir yandan barış dillendirilmiş diğer yandan İsrail'in orantısız güç kullanarak Filistinlilere saldırılar başlattığı bir süreç yaşanmıştır.

Filistin'de İngiliz yönetimi 1917'de Kudüs'ün işgaliyle başlamış ve 14 Mayıs 1947'de sona ermiştir. Fakat İsrail'in kurulmasıyla işgal farklı bir boyut kazanmıştır. Yüksek komiserlerin kısa sayılabilecek bir dönem için bölgeyi yönetmesi Filistin tarihinin en kritik safhasını oluşturmuştur. Bu dönemde işgalin adı her ne şartta olursa olsun desteklenen Yahudi göçleri ile eş anlamlı hale gelmiştir. İngiltere'nin, Filistin'e düzenlenen Yahudi göçlerine verdiği destek günümüzde tartışılan temel sorunların kaynağıdır. Bu destek ile 1922-1948 yılları arasında geçen sürede Dünya Siyonist Organizasyonu, Yahudi Ajansı politik söylemlerden Filistin'de kurumsallaşan, devletleşen bir yapıya evrilmiştir.

Yahudi nüfusu ise 1845'de Filistin'de 12.000 iken düzenlenen göçlerle birlikte 1948'de 650.000'e ulaşmıştır. Dünya Siyonist kurumuna bağlı çalışan Yahudi Ajansı programlı bir stratejiyle göçen Yahudileri genellikle kıyı şeritlerine, verimli arazilere yerleştirmiştir. Ayrıca Yahudiler birçok siyasal, sosyal, güvenlik ve ekonomik yapı (Histadrut, Hagana, Irgun) kurmuşlardır. Bu kuruluşların yurt dışında lobileri bulunması dünya Yahudilerini daha fazla birbirine kenetlemiştir. Bu sayede İsrail Devleti kurulduğunda kurumsallaşma sürecini kısa sürede tamamlamıştır.

Filistinli Arapların, İngiliz manda döneminde kurumsallaşmasına izin verilmemiştir. 1920, 1921, 1929, 1936-1939 yıllarında yaşanan olayların neticesinde Filistinli Araplar İngiliz yöneticiler tarafından lidersiz bırakılmıştır. Birçok Arap lider yurt dışına sürülmüş ve tutuklanmıştır. Filistinli Araplar 1948'e geldiğinde askeri, siyasal bütünlükten yoksun ve strateji sahibi değildi.

Günümüzde ise İsrail saldırıları ve ABD destekli barış süreçleri sonucunda İsrail ile Filistin arasında temel sorunların başında Kudüs'ün statüsü, Yahudi göçleri ve savaşlar neticesinde yerlerinden edilen Filistinli Mülteciler problemi ve buna bağlı olarak gelişen Yahudi Yerleşimciler sorunu gelmektedir. Ayrıca İsrail, tüm Filistin'i tekipleştirme siyasetini devam ettirirken Arap devletlerini yöneten liderlerin sessiz kalması dikkat çekicidir. Geçmiş yıllarda Arap devletleri Filistin'de yaşananları kendi iç politikalarına yönelik milliyetçi söylemler için kullanırken günümüzde sessiz kalarak kendi koltuklarını korumaya yönelmişlerdir.

KAYNAKÇA

Yayınlanmış/mamış Arşiv Kaynakları

- FO/371/5205/E. 7101/1136/Earl Curzon to Sir Herbert Samuel (Jerusalem), 19 Haziran 1920.
FO/141/742/E. 7436/476/44, Earl Curzon, Foreign Office, to General Allenby, 22 Temmuz 1920.
FO 371/3384, 1918.
FO 608/99/5 Document No: 16, Foreign Office Minutes, With Added Notes on Proposals to be Presented by Zionist Organisation, 3 February 1919.
Cmd. 1785 League Of Nations. Mandate For Palestine. London: His Majesty Stationary Office, 1922.
CMD. 1499. Interim Report on the Civil Administration of Palestine during the year ended 30th June 1921. London: His Majesty Stationary Office, 1921.
Cambridge Archive Editions. The Middle East Intelligence Handbooks Palestine and Transjordan. Oxford: Antony Rowe, 1987.
Colonial Office. Council of The League of Nations On The Administration of Palestine and Transjordan 1928. London: His Majesty's Stationery Office Hmsco, 1929.
Government of Palestine Report. Report on Palestine Administration 1922. London: His Majesty's Stationery Office Hmsco, 1922.
Government of Palestine Report. Report on Palestine Administration 1925. London: His Majesty's Stationery Office Hmsco, 1925.
Interim Report. on the Civil Administration of Palestine during the year ended 30th June 1921. London: His Majesty Stationary Office, 1921.
Reports of the Military Administration. Occupied Enemy Territory Administration South 1919. Cairo: Government Press, 1920.
Hadi, Mahdi Abdul. Documents on Palestine Until 1947. Jerusalem: PASSIA, December 2007.

Kitaplar, Makaleler, İnternet Siteleri

- Alan, Taylor. İsrail'in Doğuşu. İstanbul: Pınar Yayınları, 2001.
Atmaca, Ayşe Ömür; Berna Süer. Arap İsrail Uyuşmazlığı. Ankara: ODTÜ Yayınları, 2010.
Attias, Jean Christophe, Esther Benbassa. Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail. Çev: Nihal Önal. İstanbul: İletişim Yay, 2002.
Balci, Ali. "İsrail sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü", Dünya Çatışma Bölgeleri ve Konuları. Ed. Burhanettin Duran. 100-163. İstanbul: Nobel Yayınları, 2010.
Best, Anthony- Hanhimaki, Jussi. 20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi. Çev. Taciser Ulaş Belge. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.
Bm, Birleşmiş Milletler. "UNSCOP".. <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/UNSCOP?OpenView>.Erişim: 11 Kasım 2019.
Cleavend, William. Modern Ortadoğu Tarihi. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.
Deveci, Can. "Filistin'in Kaderini Değiştiren Göçler: Aliyah". Derin Tarih 10 (Kasım 2017): 35-43.
Deveci, Can. "Yafa Olayları 1921". TYB Akademi 7/21. (2017):145-165.
EL-Eini, Roza I.M. Mandated Landscape: British Imperial Rule In Palestine 1929-1948. London: Routledge&Taylor, 2006.
Fromkin, David. Barışa Son Veren Barış. İstanbul: Epilson Yayınları, 2004.
Greilsammer, İlan. Siyonizm. Ankara: Dost Yayınları, 2007.
Huneidi, Sahar. A Broken Trust Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians 1920-1925. London: I.B.Tauris Publishers, 2001.
Hurewitz, J.C. The Struggle For Palestine. Newyork: Norton Company, 1950.
Hurewitz, J.C. Diplomacy in The Near and Middle East a Documentary Record 1535-1956. Newyork: Printed by Cambridge Archive Editions, Redwood Burn Ltd. 1987.
Herzl, Theodor. Yahudi Devleti. İstanbul: Pınar Yayınları, 2004.
Hughes, Mathew. Allenby and British Strategy in The Middleeast 1917-1919. London: Frank Cass,1999.
Hyamson, Albert M. Palestine under The Mandate 1920-1948. London: Methuen, 1920.
Kramer, Gudrun. A History of Palestine. Princeton: Princeton University Press, 2011.
Litvinoff, Barnet. The Letter and Papers of Chaim Weizmann. Jerusalem: Transaction Books, 1983.
Mctague, J. "The British Military Administration in Palestine 1917-1920". Journal of Palestine Studies 7(3), (1978).
McCarty, Justin. The Population of Palestine Population History and Statistics of the Late Ottoman Period and Mandate. Newyork: Columbia Universty Press, 1990.
Mango, Andrew - Mcnamara, Robert, Frasaer. T.G, Modern Ortadoğu'nun Kuruluşu, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
Mossek, M. Palestine İmmigration Policy under Sir Herbert Samuel British Zionist and Arab Attitudes. London: Frank Cass, 1978.
Murphy, Emma C. "Siyonizm ve Filistin sorunu". Çev. Fethi Aytuna. Ortadoğu Tarihi Dini Siyasi Kültürel ve Ekonomik Perspektiften. Ed. Youssef M. Choueiri. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2011.
Reynold, Nick. Britain's Unfulfilled Mandate for Palestine. London: Lexington Books, 2014.
Samuel, Herbert. Memoirs. London: Cresset Press, 1945.
Segev, Tom. One Palestine Complete Jews and Arabs under The British Mandate London: Abacus, 2000.
Schneer, Jonathan. Balfour Deklarasyonu. Çev. Ali Cevat Akkoynlu, İstanbul: Kırmızı Kedi, 2012.
The Government of Palestine, Official Gazette. Jerusalem: 21 May 1925.

⁴³ 29 Kasım 1947'de gerçekleşen BM 18' nolu oylama kararları için Bk. Mahdi Abdul Hadi, Documents on Palestine, 529-54. Hurewitz, A Documentary Record 1535-1956, 281-296.